

24.6.2025

VN/34144/2023
VN/34144/2023-OM-49

Sosiaali- ja terveysministeriö

Oikeusministeriön lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi terveydenhuoltolain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Yleistä

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt oikeusministeriöltä lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi terveydenhuoltolain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi sekä luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi neuvolatoiminnasta sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta, luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi asevelvollisuudesta annetun valtioneuvoston asetuksen (1443/2007) muuttamisesta sekä luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun valtioneuvoston asetuksen (1122/2023) muuttamisesta.

Esitysluonnoksessa ehdotetaan terveystarkastuksien toteuttamista koskevia säännösmuutoksia sekä säännöksiä sähköisestä terveystarkastuksesta, jota käytettäisiin opiskeluterveydenhuollossa sekä laadittaessa ehdotusta arvioksi palveluskelpoisuudesta ennakkoterveystarkastuksessa. Esitysluonnoksessa esitetään lisäksi muutoksia henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain tiedonsaantioikeuksiin. Oikeusministeriö on arvioinut esitystä vain henkilötietojen suojaa ja tiedonsaantioikeuksia koskevilta osin ja keskittyy lausunnossaan vain niihin.

Sähköinen terveystarkastus

Esitysluonnoksessa 1. lakiehdotuksessa terveydenhuoltolakiin (1326/2010) esitettäisiin uutta 70 a §:ää, jossa säädettäisiin sähköisestä terveystarkastuksesta. Säännöksen ensimmäisessä momentissa säädettäisiin hyvinvointialueiden velvollisuudesta käyttää sähköistä terveystarkastusta järjestäessään terveystarkastuksia momentissa tarkoitettuihin opiskelijoille sekä kaikille kutsunnanalaisille ja vapaaehtoisesti asepalvelukseen hakeutuville. Säännöksen toisen momentin mukaan sähköisellä terveystarkastuksella tarkoitettaisiin hyvinvointialueen järjestämisvastuulle kuuluvaa terveystarkastusta, joka toteutettaisiin ensisijaisesti sähköisessä muodossa opiskeluterveydenhuollossa tai tarvittaessa muussa perusterveydenhuollon palvelussa. Mikäli sähköistä terveystarkastusta ei ole mahdollista järjestää opiskelijasta johtuvasta syystä, on hyvinvointialueen tarjottava mahdollisuus paperisen terveystarkastuksen käyttämiseen.

Esitysluonnoksessa on arvioitu terveystarkastusta koskevia säännösluonnoksia EU:n yleisen tietosuojasetuksen (EU) 2016/679 (jäljempänä tietosuojasetus) 4 artiklan 1 kohdan 4 alakohdan mukaisen profiloinnin ja 22 artiklan mukaisen automatisoidun päätöksenteon sekä hallintolain automaattista päätöksentekoa koskevien säännösten kannalta. Esityksen vaikutusarvioinnin johtopäätöksenä esitetään, että terveystarkastukseen liittyvä automaattinen prosessi olisi ihmiskontrolloitua EU:n yleisen

Postiosoite
Postadress
Postal Address
 Oikeusministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 25
 00023 Valtioneuvosto

Meritullinkatu 10
 Helsinki

0295 16001
 +358 295 16001

09 1606 7730
 +358 9 1606 7730

kirjaamo.om@gov.fi
 oikeusministerio.fi

tietosuoja-asetuksen edellyttämällä tavalla ja kyse olisi ammattihenkilölle tarpeellisen pohjatiedon muodostumisesta. Vaikutusarvion mukaan kyse olisi yleisen tietosuoja-asetuksen 4 artiklassa tarkoitusta profiloinnista, jossa ei tapahtuisi asetuksen 22 artiklan tarkoittamaa automaattista päätöksen-tekoa.

Oikeusministeriö katsoo, että perusteet arviossa tehdyille johtopäätökselle jäävät osin epäselviksi. Jatkovalmistelussa yleisen tietosuoja-asetuksen 22 artiklaa koskevaa arviota tulisi vielä tarkentaa huomioiden EU-tuomioistuimen relevantti ratkaisukäytäntö (asiat C-634/21 ja C-203/22) sekä apulaistietosuojavaltuutetun ratkaisut 6482/186/2020 ja 3895/83/22, jotka koskevat terveydentilan ennakkoivia arvioita. Asioissa apulaistietosuojavaltuutettu katsoi, että automatisoituja yksittäispäätöksiä todennäköisesti muodostuisi niiden potilaiden kohdalla, joita ei poimittaisi tarkempaan tarkasteluun riskiarvion perusteella. Erityisesti apulaistietosuojavaltuutetun ratkaisut olisivat keskeisiä arviossa, sillä niiden kohteena olevat käsittelytoimet liittyvät vastaavasti terveystietoihin perustuvaan profilointiin, jota hyödynnettäisiin terveydenhuollon palveluiden kohdentamisessa.

Oikeusministeriö myös yhtyy apulaisoikeuskanslerin tästä esitysluonnoksesta antamassa lausunnossa todettuun seikkaan, jonka mukaan oikeusjärjestelmän johdonmukaisuuden kannalta on huomioitava, että sosiaali- ja terveysministeriössä on samaan aikaan valmisteltavana esitys terveydenhuoltolain muuttamiseksi ennakoivan terveydenhuollon mahdollistamiseksi (VN/4655/2024).

Sähköistä terveystietokyselyä koskevan säännöksen kolmannen momentin mukaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitos määritteli sähköisen terveystietokyselyn tietosisällön ja terveystarkastuksen tarvetta koskevat päättelysäännöt ja määrittelyssä sen olisi tehtävä yhteistyötä Puolustusvoimien kanssa. Säännöksen viidennen momentin mukaan rekisterinpitäjästä säädettäisiin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain (703/2023) 13 §:ssä, jonka mukaan asiakastietojen rekisterinpitäjät ovat säännöksessä määritellyt palvelunantajat. Esitysluonnoksen säännöskohtaisten perusteluiden mukaan siten kukin hyvinvointialue olisi rekisterinpitäjä järjestämisvastuulleen kuuluvan toiminnan osalta, eli terveystietokyselyyn kirjattavat tiedot kuuluisivat järjestämisvastuullisen hyvinvointialueen rekisterinpitöön.

Oikeusministeriö katsoo, että jatkovalmistelussa edellä mainittuja päättelysääntöjen määrittelyä sekä rekisterinpitäjää koskevia säännöksiä olisi vielä arvioitava henkilötietojen käsittelyyn liittyvien vastuiden selkeyden näkökulmasta. Vaikka terveystietokyselyyn kirjattavien tietojen voitaisiin katsoa kuuluvan perusteluiden mukaisesti järjestämisvastuullisen hyvinvointialueen rekisterinpitöön, vaikuttaisivat Terveiden ja hyvinvoinnin laitos sekä Puolustusvoimat osallistuvan henkilötietojen käsittelyn tarkoituksien ja keinojen määrittelyyn määritellesään päättelysääntöjä. Arviossa olisi hyödyllistä paneutua EU-tuomioistuimen asiassa C-604/22 antamaan ratkaisuun, jossa tuomioistuin arvioi henkilötietojen käsittelyyn liittyvää vastuuta sellaisen tahon osalta, joka määritteli henkilötietojen käsittelyyn liittyviä teknisiä sääntöjä, ja jolla ei ollut suoraa pääsyä niiden mukaisesti käsiteltäviin henkilötietoihin. Huomioiden erityisesti sen, että kyseiset käsittelytoimet liittyisivät arkaluonteisiin tietoihin perustuvaan profilointiin, oikeusministeriö pitää tärkeänä, ettei sääntelyyn jäisi epäselvyyttä henkilötietojen käsittelyyn liittyvien vastuiden osalta.

Tiedonsaantioikeuksiin esitettävät muutokset

Esitysluonnoksen 4. lakiehdotuksessa esitetään muutoksia henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain 35 §:ään, jossa säädetään oikeudesta saada terveyttä koskevia tietoja. Säännöksen esitettävissä muutoksissa vaikuttaisi olevan kyse säännöstä selventävistä ja ajantasaistavista muutoksista.

Säännösluonnoksen toiseen momenttiin esitetään muutoksia, joiden tarkoituksena olisi saattaa sääntely yhdenmukaiseksi julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019) sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain (703/2023) kanssa. Voimassa olevaan momenttiin sisältyvä edellytys, jonka mukaan tiedot on oikeus saada maksutta tai tietojen irrottamiskustannuksiin perustuvaa vastiketta vastaan. Esitysluonnoksen mukaan edellytys sisältyisi myös jatkossa muutosesitysten kohteena olevaan momenttiin. Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että ilmaisu ”irrottamiskustannuksiin perustuvaa vastiketta vastaan” ei vaikuttaisi olevan vaikiintunut tiedonsaantioikeuksia koskevassa sääntelyssä ja sen merkitys jää jossain määrin täsmennyttömäksi voimassa olevan sääntelyn valmisteluaineiston valossa. Oikeusministeriö katsoo, että jatkovalmistelussa sääntelyn selkeyttämistä olisi perusteltua arvioida myös kyseisen ilmaisun osalta.

Henkilötietojen suojasta säätäminen lailla

Esitysluonnoksen 1. lakiehdotuksessa esitettäisiin muutoksia lain 23 §:n mukaiseen asetuksenantovaltuutukseen. Asetuksenantovaltuutusta koskevissa perusteluissa on asianmukaisesti tuotu esiin,

että yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muuten kuuluvat lain alaan, olisi kuitenkin säädettävä lailla.

Oikeusministeriölle osoitettu lausuntopyyntö koskee myös kyseiseen asetuksenantovaltuutukseen perustuvaa luonnosta valtioneuvoston asetukseksi neuvolatoiminnasta sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta. Asetusluonnoksen 7 §:n 4 momentin mukaan alle kouluikäisen lapsen ja oppilaan laajaan terveystarkastukseen sisällytetään huoltajan kirjallisella suostumuksella varhaiskasvatuksen, koulun opettajan tai luokanvalvojan arvio lapsen tai oppilaan oppimisesta, kehityksestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa tai koulussa. Arviossa on oltava tiedot, jotka ovat tarpeellisia terveyden- ja sairaanhoidon tai tuen tarpeen arvioimiseksi sekä niiden järjestämiseksi ja toteuttamiseksi.

Oikeusministeriö katsoo, että jatkovalmistelussa kyseisen säännöksen säädöstasoa olisi vielä arvioitava huomioiden perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntö henkilötietojen käsittelyyn liittyvistä valtiösääntöisistä edellytyksistä.

Perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan lailla on säädettävä asioista, jotka perustuslain mukaan kuuluvat lain alaan. Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Lailla säätämisen käsitettä perustuslakivaliokunta on avannut tarkemmin lausunnossaan PeVL 14/2018 vp. Perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä on pidetty selvänä, että perustuslain 10 §:n 1 momentin sääntelyvarauksella ilmaistaan lailla säätämisen lisäksi se lähtökohta, että henkilötietojen suojaa koskeva perusoikeus selvästi edellyttää tuekseen tavallista lainsäädäntöä (PeVL 14/2018 vp, s. 23, kts. myös PeVM 25/1994 vp, s. 5/II—6/I). Valiokunnan mukaan henkilötietojen suoja perusoikeutena voidaan ensisijaisesti toteuttaa tietosuojan yleislainsäädännöllä (erit. yleinen tietosuojasetus ja tietosuojalaki). Arkaluonteisten tietojen osalta perustuslakivaliokunta on edelleen edellyttänyt kattavaa ja täsmällistä lakitasoista sääntelyä (ks. PeVL 14/2018 vp ja PeVL 15/2018 vp).

Osastopäällikön sijainen, yksikönpäällikkö Niklas Wilhelmsson

Erityisasiantuntija

Silja Kantonen

Jakelu

Kirjaamo STM

Tiedoksi

Kansliapäällikkö Antti Leinonen
Lainsäädäntöjohtaja Susanna Siitonen
Erityisavustaja Markus Liesegang
Hallinnollinen avustaja Roosa Rantanen

VN/34144/2023-OM-49

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: